

Тарақов Ә.
Уолт Уитмен поэзиясы

Уолт Уитмен – американ әдебиетінің классик ақыны. Оның «Шөп жапырақтары» кітабы әлем поэзиясының құнды қазынасы саналады. Ақынның дүниежүзіне талантын жайған кітап. У. Уитменнің шығармашылық жолына арналып жүзден астам зерттеу кітаптары жазылды. Оған көптеген шетел әдебиетінің көрнекті тұлғалары жоғарғы лебіздерін білдірді. У. Уитмен поэзиясының орыс тіліне аударылуына басқа да аудармашылармен бірге, талантты ақындар С. Маршак пен К. Чуковский айырықша атсалысты. Көрнекті ақын М. Мақатаев олардың аудармасынан өлеңдерді қазақшалады. Американдық поэзия классигінің күрделі өлең өлшемін оқырмандарға ыңғайлап, қазақы өлең жүйесімен бейімдеп тәржімеледі. Аударма орысшасына сәйкес жасалған. Аудару қиындығына байланысты еркін тәржімелеген жолдар да кездеседі. У. Уитмен поэзиясының қазақ тіліне аударылуы М. Мақатаевтың аудармашылық биік талантын айқындайды. Зерттеу мақалада С. Маршак пен К. Чуковский орысша аудармасы негізінде өлеңдердің қазақша берілуі талданып, сараланады. Поэзия аудармасы теориясы негізінде аударылу сапасы, деңгейі, шеберлігі анықталынып, сарапталады.

Түйін сөздер: У. Уитмен, С. Маршак, К. Чуковский, М. Мақатаев, американ өмірі, поэтикалық ерекшелігі, философиялық әлемі, аударма баламалылығы, аудару шеберлігі, мағына, әуезділік, өлең өлшемі, лирикалық кейіпкер, өзіндік мазмұны мен пішіні.

Tarak A.
Poetry of Walt Whitman

The article is devoted to the analysis of the translation of poetry of American classic and poet Walt Whitman. The names of talented poets S. Marshak and K. Chukovsky should be mentioned as they translated W. Whitman's poetry into Russian. Hereafter, an outstanding poet M. Makataev translated them into the Kazakh language. A complex poetic meter of the American classic was adopted by M. Makataev for the reader correlating with the Kazakh poetry. The author of the article revealed full compliance with the Russian translation analog. Due to the complexity of the translation a free translation of some lines was observed. The author noted M. Makataev's brilliant talent as a translator. On the materials of Russian translations of S. Marshak and K. Chukovsky the peculiarities of author's strategy of translation of W. Whitman's poetry into Kazakh were revealed. On the basis of theory of poetic translation the quality and level of Kazakh translation was analyzed and the mastery of the translator was identified.

Key words: Walt Whitman, M. Makataev, S. Marshak, K. Chukovsky, an American interpretation of life, poetic features, philosophical world view, translation adequacy, translation mastery, semantic meaning, melody, the size of the verse, lyrical hero, specific form and content.

Тарақов А.
Поэзия Уолт Уитмена

Статья посвящена анализу переводов стихотворений поэта-классика американской литературы Уолта Уитмена. Среди известных переводчиков поэзии У. Уитмена на русский язык следует назвать имена талантливых поэтов С. Маршака и К. Чуковского. Выдающийся поэт М. Мақатаев затем перевел их на казахский язык. Сложный поэтический размер американского классика он адаптировал для отечественного читателя, соотнеся с казахским стихосложением. Автором статьи выявлено полное соответствие перевода русской аналогии. В связи со сложностью перевода также обнаружен вольный перевод некоторых строк. Автором отмечен яркий талант М. Мақатаева как переводчика. На материале русских переводов С. Маршака и К. Чуковского выявлены особенности авторской стратегии перевода на казахский язык стихотворений У. Уитмена. На основе теории поэтического перевода проанализированы качество, уровень казахского перевода, определено мастерство переводчика.

Ключевые слова: У. Уитмен, С. Маршак, К. Чуковский, М. Мақатаев, американская трактовка жизни, поэтические особенности, философское мировидение, адекватность перевода, мастерство перевода, смысловое значение, мелодичность, размер стиха, лирический герой, специфическая форма и содержание.

УОЛТ УИТМЕН ПОЭЗИЯСЫ

Американ әдебиетінің ірі шеберлерінің қатарында М. Твен, Дж.Ф. Купер, Г. Мелвилль, Т. Драйзер, Э. Хемингуэйлермен бірге У. Уитмен есімі құрметпен аталады. Оның «Шөп жапырақтары» туындысы – американ әдебиетінің ғана құнды поэзиялық мұрасы емес, әлем әдебиетінің асыл қазынасындағы жыр жауһары. М. Мақатаев кітапты оқып шыққаннан кейінгі тың әсерін хатында жеткізген ірі американ философы, көрнекті ақын Ральф Уолдо Эмерсон: «Сіздің «Шөп жапырақтары» қандай құнды тарту екендігін тек соқыр ғана көрмеуі мүмкін», «даналықпен әрі талантпен жасалған жоғары әрі өзіндік болмыстағы дүние» деп ықылас білдірді. Ағылшынның көрнекті әйел жазушысы, әлемге «Бөгелек» романымен кеңінен танылған Этель Войничтің қаламгерлік қолтаңбасының қалыптасуына Уитмен лирикалары себеп болған. Жазушы «Мен оның кейбір өлеңдерін жиі-жиі қайталап оқып шығамын және олар маған барған сайын ұнаған үстіне ұнап барады» деп жазған құрбысына.

Ақынның «Шөп жапырақтары» жинағы ізгілікті рухта жазылған, адамды, адамзатты сүюдің жарқын мұраттарына құрылған. Уитменнің қарапайым еңбекші халықпен етене араласуы өмірді терең білуіне, әлемді поэтикалық сезінуіне ықпал етті. «Шөп жапырақтары» толық мәтінімен 1855 жылы жеке жинақ болып шықты. Кітапта «Өзім туралы жыр», «Ұйықтағандар», «Электр дене жайлы жырлаймын» поэмалары жарық көрді. Екінші рет 1860 жылы басылғанымен, соғыс қимылдары басталып кетіп, кітап таратылмай, баспа шығынға батқан. Ақынның көзі тірісінде кітап 10 рет қайта басылып шыққан. Уитменнің кітабына Англияда да, АҚШ-та да көрнекті әдебиетшілер дұшпандық пиғылмен қарады. Алғашқы оңды пікірді «Норт американ ревью» журналы жазды. Кезінде танымал әдебиетші Эдвард Хейя «Уитмен жырлары өзінің тосындығымен, қарапайымдылығымен және шынайылығымен ерекшеленеді» деп жазды. Ағылшын ақыны Д.Г. Россетти Уитменді «Американың ұлы жыршысы» деп атаған.

«Шөп жапырақтары» әдеттегі нақылдық түрдегі арнау өлеңдермен басталған. Уитмен тіпті толығымен көне поэтикалық жанрлардан, атап айтқанда ода, баллададан т.б. бас тартты. Ақын жырларының маңызды бір ерекшелігі – олардың «сю-

жетсідігі». Оның ауқымды поэмаларының өзінде қандай да бір кейіпкердің өмірбаяндық жолы жалғастықпен сипатталмайды, ақын оқиғаларды бірінен соң бірін өрбітіп әкетпейді. «Өзім туралы жырда» – ақынның кейіпкері, оның философиялық әлемі, болмыс-бітімі барынша толық сипатта ашылады. «Адамның балалары» топтамасы – махаббат лирикаларынан құралған. Оған «Электр дене жайлы жырлаймын» поэмасы енген. «Көтеріліс жырлары» Еуропадағы еңбекшілердің революциялық күресіне арналған. Уитменнің реализмі романтизмімен үйлесе әрі онымен қайшылықта бола отырып, ақынның ірі шығармасы «Өзім туралы жырда» анағұрлым тұтастықта көрінді. «Өзім туралы жыр» құлдар туралы және құлдыққа қарсы күреске тікелей арналған поэма емес. Поэма өзегінде ақынның өзі бейнеленген. Кейіпкерлер көп. Ақын басқаны кім кемсітсе, оның мені кемсіткені деп батыл үн айтады. Адам болмысы көтеріңкі рухта жырланады. Мұның өзі оқырманды таңдандырады. Ақын «Пионерлер» өлеңінде Америка құрылығына алғаш қоныстанушыларды, жаңа, батыл, жігерлі адамдар деп бейнелейді. Адамдардың махаббаты мен достығын Уитмен ондаған жырларына арқау еткен. Ол адал адамдағы құндылық пен парасаттылықты биік бағалайды.

Уитмен поэзиясы – биік өнер. Ол әлеуметтік көзқарасы жағынан ғана күрескер емес, өлең түрін жаңартуымен поэзиядағы күрескер болып қалды. Оның жырдағы «ырғақты стилі» – өзіндік ізденіс жемісі. Ол өте күрделі үйлесімдегі түрлі классикалық өлең өлшемін сәтті пайдаланған. Өлеңдерінің силлабо-тоникалық өлшемге жақындығы байқалады. Ақын екпінді буындарға, әсіресе, ішкі жолдардағы жүйелі қайталанатын кідірістерге ерекше мән береді. Уитмен өлеңнің ырғақтық өрнегін байытуда осындай кідірістерді орынды пайдаланады. Синтаксистік параллелизм, қайталау өлең өрнектерін күшейте түседі.

К. Чуковский Уитмен өлеңдерін ағылшын тілінен орыс тіліне аударған. Ақын поэзиясына деген сүйіспеншілігін «Уолт Уитмен – менің жастығымның пірі болды» деген сөздерімен білдіреді. Ол 1901 жылы Одесса портына да ақынның кітабын сатып алып оқыған әсерін «Бұл алыптың кітабы ... Мен оның дүниені қабылдаудағы тазалығына таң қалдым және мені қоршаған дүниенің бәріне, жұлдыздарға, әйелдерге, шөптің сабағына, хайуанаттарға, теңіз көкжиегіне адамзат өмірінің барлық қажетті нәтижелеріне жаңаша көзқараспен қарай бастадым. Мұның бәрі менің көз алдыма сансыз мыңдаған

ғасырдың аясындағы миллиондаған күндерді жарқыратып тұрды» деп бөліседі [1, 76].

1906 жылғы жазған мақаласында К. Чуковский «Уитменді орыс ақыны жасаудың реті де келіп тұр» деп аудармаға шындап кірісетінін айтқан. Аудармашы 1907 жылы бірнеше өлеңдерінен үзінділер аударған. Петербург университетіндегі тәржімалаған өлеңдерге көңілі толмай: «Аудармалар әлсіз, маған енді оны оқудың өзі ұят» деп ақталады. Аудармашы кейіннен түпнұсқаға барынша жақындап, оған 1918 жылы сын көзбен қарап, қайта аударып шыққан. Уитменнің орысша аудармалары 1922-35 жылдары 9 рет басылып шықса, 1944 жылы оныншы рет жарық көрген. Ол бұрынғы аудармаларына қарағанда сапалы да толық болып шыққан.

Уитмен поэзиясының басты өзгешелігі – өлеңге өзіндік түр енгізуі. Оның бір жолы проза сөйлеміндей ұзақ. Оны түсініп түйсіну де оңай емес. Бұдан бөлек американ поэзиясының көркемдік-идеялық әрі образдық сипатына жаңа өзгеріс енгізді. У. Уитмен поэзиясын оқырмандарға классикалық сипатында жеткізуге талантты орыс аудармашылары аянбай атсалысты. К. Чуковский 1906 жылғы мақаласында «Уитменді орыс ақыны жасаудың уақыты келді» деп классик поэзиясын жаңаша аударып шықты. Ағылшын, американ поэзиясын аудару шебері С. Маршак та Уитмен өлеңдерін аударды. М. Мақатаев басқа аудармашылардан гөрі екі атақты аудармашының талант деңгейін жете білген. Сол аудармаларды ғана қазақша тәржімалаған. Уолт Уитмен поэзиясының қазақ тіліне бар құндылығымен, көркемдік-идеялық мазмұндылығымен, эстетикалық танымдылығымен, философиялық сипатымен сәтті аударылуы – көрнекті ақын, талантты аудармашы Мұқағали Мақатаевтың биік шеберлігі әрі жемісті ізденісінің нәтижесі. Ол Уитмен өлеңдерінің ішкі мағынасын тереңнен түсініп және ең сапалы да салмақты аудармаларды дара талантқа тән талғаммен айқын таңдай білді. М. Мақатаев американдық классик ақынның өлеңдерін толық аударуды көздемеді, танымал тәржіма шеберлері С. Маршак пен К. Чуковский аударған туындыларды ғана қазақшалады. Егерде орыс аудармашылары Уитмен поэзиясын қаншалықты дәлдікпен, мағыналық жақындықпен әрі бейнелілік сипатымен жеткізуді дйтесе, М. Мақатаев оны қазақ оқырмандарына барынша жақындатты. Атақты ағылшын ақыны Уильям Уодсворт «Жақсы аударманың өзі жаңғырық» десе, Мұқағали аудармашы оны бар поэтикалық тереңдігімен, сыршылдығымен, сұлулығымен

көпшілікке жеткізді. Ең бастысы өлеңнің интонациясын, ырғағын, күрделі стильдік мәнерін сақтай келе, оған қазақ өлең құрылысына тән ұйқас, ішкі ырғақпен көркемдік көкжиегін айқын танытты. Мәселен «Поэтам который будут» өлең тақырыбын «Болашақ ақындарына» деп мәнін айқындап ашты.

Поэты, которые будут!
Певцы, музыканты, ораторы [2, 37].

Шабытты шумақтарды аудармашы төл туындымыздай тәржімалаған. Кейбір сөздерді қазақы атауымен берген. Мысалы: певцы – жыршы, музыканты – күйші.

Немесе: «Я сам напишу для будущих дней два-три указующих слова» деген бір ғана өлең жолын екіге бөліп «Жөн сілтер біреу сөздерді, жазам да алғы күн үшін» деп, келесі «Кеземін қайта түн ішін» деген поэтикалық жолмен ұтымды үйлестірген. Ақын екі-үш сөз деп санамалап көрсетпей, біреу сөздерді деп ойды жинақтаған.

Уитмен поэзиясы орыс тіліне жиі аударылды. Толық тәржімасы 1982 жылы Мәскеудің «Художественная литература» баспасынан шықты. Талантты ақын Мұқағали Мақатаев аударған шағын жинақ 1969 жылы «Жазушы» баспасынан жарық көрді. У. Уитменнің поэзиясы күрделі, өлең өлшемдері өзгеше проза сөйлеміндегі ұзыннан ұзақ бір жолға жетеді. Оны сол қалпында аудару қиын. Басты қиындық түпнұсқа үлгісінде қалса, оқырмандардың түсінуіне ауыр тиеді. М. Мақатаев осы қиындыққа өзінше тәржімалық тәсіл іздеген. Ақынның философиялық ойларын негізге ала отырып, қазақ өлең үлгісінде көркемдеп қайта жырлаған. Уитмен поэзиясына талғаммен қараған, аударуға да аса мән берген. Мұны өлең атауларының берілуінен көреміз. «Поэтам которые будут» ақындық жолды қуған талапкерлерге арналған туынды. Аудармашы мұны «Болашақ ақындарға» деп нақтылаған. Ақын өлеңдері бейнелеу мәнерін басты шарт санады. Бұл поэзиясынан көрініс тапқан. Соңғы шумақтардың бірінде:

«Вам предоставив его разгадать и создать
отчетливый образ.

Главного жду от вас»

(ағылшын тілінен С. Маршак аударған)

Қазақшасы:

Қалдырып көркем бейнені,
Жаса деп жанды, ірісін,

Сендерден ғана салмақты ой,
Сарыла күту – жұмысым [3, 5].

Ақын жанын ақын ғана түсінеді. Уитменнің ойына тереңдеп енген аудармашы айқын образ жасауға ерекше мән берген. Ақын поэзияда образдылықты алға шығарады. «Образы» өлеңінде:

Могущество, земное – образы,
Крупный полношарый образ.

Бұл аудармадан өз сипатын тапқан. «Когда я, как Адам» өлеңі «Адам ата сияктанып» деп тәржімаланыпты.

Орысшы аудармасы:

Когда я, как Адам, крепко выспавшись, выхожу на
рассвете, из лесного моего шалаша,

Посмотри на меня и послушай мой голос, подойди ко
мне ближе,

Трон меня, трон моего тело рукою, Не бойся тела моего
[2, 115].

Уолттың осынау ұзақ жолдарын тура тәржімалау өлеңнің мұндай түрімен таныс емес оқырмандарға ауыр тиеді. М. Мақатаев поэзияны ұлттық ұғымға, нақышқа сай аударған. Аудармашы ақын ойының тұтастығын сақтауға ұмтылған.

Адам Ата сияктанып, ертеңгі алаң-елеңмен,
Ағаштардың аясында сеп-сергек боп келем мен.
Даусымды есті, жақын кел! Үңіл маған, ұстап көр,
Мамықтайын алақанмен сипай бергін, көнем мен,
Жанай өтсем, шошыма сен, жамылғысыз денемнен [3, 7].

Өлең аудармасында түпнұсқа үнемі сақтала бермейді, бір нәрсе қосылады, өзгереді, бірақ мағына сақталуы тиіс. Мұнда ормандағы лашықтан (С. лесного шалаша) деген тіркес жоқ. Оның орнына орманның таза ауасын жұтып сергек келе жатқан лирикалық кейіпкерді сеземіз. Келесі екі жол да орысша нұсқасына жақын. Мағыналық сәйкестік сақталған. «Денеме қолыңды тигіз» дегеннен гөрі «Мамықтайын алақанмен сипау» сәтті шыққан. Не бойся етістігі қорқу, үрейлену болса, аудармашы шошыма деп алған.

Әр өлеңнің тақырыптық, мазмұндық ерекшелігі бар. Әр өлең белгілі бір тақырып аясында мәселе көтереді, ой айтады. Ақын поэзияда бірнеше саланы, ғылымды қамтиды. Аудармашы Уитмен поэзиясының ерекшелігін терең сезінген. Мұны келесі өлеңдер аудармасынан аңғарамыз.

Я слышал вас, торжественно – нежные трубы органа в это воскресенье, проходя мимо церкви –

Қазақшасы:

Сені естігем, салтанатты нәзік үні органның,
Жексенбіде жанай өтіп, шіркеу жақта болғанмын – деп
баламалы жеткізілген [3,7].

Тақырыптар кейде өз қызметін күрделендіріп жібереді. Соның бір дәлелі – «Шөп жапырақтары». Зерттеуші Н.В. Хоменко дәлелдегендей: «Шөп жапырақтары» – бұл символ. «Жапырақ» сөзі жас өркен мағынасында қалыптасу, өсу қозғалыс үдерісін тұспалдау. Екі сөзде – «Шөп жапырақтары» бірге – үшінші мағынаны да оның бөліктері мен тұтастығының органикалық бірлігін де білдіреді.

«Шөп жапырақтарын» Уитмен өмір бойы қайта жазып, өңдеп, толықтырып, өзгертіп отырған. Оған кейіннен «Өзім туралы жырды» қосқан. Оның жазылуына Р.У. Эмерсонның «Ақын» эссесі себеп болған. «Шөп жапырақтары» – ұлы, қуатты, табиғи туынды.

«Летописцы будущих веков» өлеңінің тақырыбы – «Болашақ ғасырдың шежірешілер» деп тәржімаланған.

Напечатайте имя мое и портрет мой повесте повестье,
Ибо имя мое – это имя того, кто умел так нежно любить
[2, 123].

Қазақшалануы:

Тасқа басып атымды
Суретімді іліндер биігірек төрлерге.
Талып, нәзік кім сүйсе,
Менің атым сол дендер [3,12].

Тасқа басу тіркесі аты-жөнді басылымға, кітапқа шығару мағынасында айтылса, ақын портрет сөзін баршаға белгілі суретпен ауыстырған. Жоғары, биікке іліндер деп аударудан гөрі төрге ілу қазақ оқырмандарының санасына сіңімді. Нәзік сүю, талып сүю, құштарлықпен ынтыға сүю арқылы ақынға деген халық махаббатының шексіздігі айқындалған. Орыс аудармасындағы «ибо имя моя – это имя того» деген ақын атын асқақататын тіркестерді махаббат аясына сыйғызған. Өйткені ақын кашанда халық сүйіктісі.

Көз көрмеген теңіздің, мұхиттың поэзияда суреттелуін аударуда ақындық сезімталдық, қиял, суретшілік таным керек. Бұл – Мақатаев бойында жинақталған ерекшеліктер. Мұ-

ны табиғат лирикасы аудармасынан көреміз. Орысшасы: «О дикая и мрачная буря ночная – о рычающий и бешеный шторм». Жыр жолының тәржімасы: «Түнгі дауыл сұрқай бір еш ырыққа көнбеген». Орысшасында аласұрған, жойқын, сұсты да сұрқай теңіз дауылы бейнеленсе, мұнда барлық бейнелі сөздері түсіп қалған. Түнгі дауылдың еш ырыққа көнбеуі сипатталған. «На белеющий берег падают капля за каплей, и их поглощает песок». Қазақшасы: «Тамшыдан соң тамшы кеп, жағалауға тамады, құм қылғытып алады». Ал келесі жол аудармасы орысшасымен баламалы. Тек жағалаудың ақ көбіктеніп, ағаратыны айтылмаған. Аудармада бәрін түгендеу мүмкін емес. Аударғанда да, көркемдік сипаты дәл осылай шықпас еді.

Поэзия аударуда толық баламалыққа жету өте қиын. Ол – талантты ақын-аудармашылар шеберлігіне тән ерекшелік. М. Мақатаевтың зор таланттылығы американ классигін орысша аударса да, ақын ойын түпнұсқадан айнытпай бере білген. Мұнда орган орнына керней үні алынған. Мұндай музыка аспабын арнайы концерт залында ғана көретін оқырманға түсініксіздік туғызады, аудармашы орган үнін ерекшелеген. Органның үні өзінше әсерлі, өзінше әуенді, кейде күніреністі естіледі. Орысша аудармасы:

Осенние вихры, в потьмах, в лесу, я слышал
ваши протяжные вздохи, и была в них такая
тоска [2, 123].

Қазақшасы: Естігенмін қараңғыда, құйынды күз, ортасында орманның – күніренген күрсіністен көкірегім толған мұң. Бір қарағанда ой орысшасымен сәйкесіп тұр. Қазақшасы жатық та жағымды. Бейне органмен сүймелденіп, айтылып тұрған тәрізді. Келесі шумақ:

Я слышал чудесного итальянского тенора в опере, я слышал сопрано в квартете;

Қазақшасы:

Операдан ғажайып бір Италия тенорын да тындағам,
Квартетте сопрано сыңғыр үнін сырлаған [3, 12].

Аударма баламалы. Мұны музыкалық білімі бар аудармашы болмаса, дәл осылай сәйкес, мәнерлі, мағынада аударма алмас еді. М.Мақатаев Уитменнің поэзиядағы жан сырын және ондағы музыканың ерекшелігін тереңнен сезініп, ақын ой-түсінігіндей аударған.

Ақынның махаббат жырлары жалынды сезім, қызу жан құштарлығына толы. Мұны аудармашы да дөп басып байқаған.

Орысша нұсқасы:

Ты сердца моей любви, тебя тоже я слышал когда ты обняла мою голову,

Слышал твой пульс, как в ночной тишине он звенел над моим ухом бубенцами [2, 123].

Қазақшалануы:

Дел-сал түнде махаббатым, басымнан сен құшқанда, сенің дағы қан тамырың-өнбойымда тулаған,

Құлағымның дәл үстінде қоңыраулатып тынбаған [3, 13].

Орысшамен баламалығы бірден айқындалады. Поэтикалық көркем тілдегі барлық сөздер үйлесім тапқан. Сұлу сөздер сезімді тербетіп, сынғырлап тұр.

Уитмен жырының тақырыбы сан алуан. Табиғат та, махаббат та, туған жерге, елге, сүйіспеншілікте, әлеуметтік, саяси, азаматтық лирикалар да бар. Сондай өлеңдердің бірі – «Для тебя, демократия» – «Демократия сен үшін». Мұнда Уолттың азаматтық асқақ үні айқын. Адамзатқа демократияны қорғауға жар салып тұрғандай.

Вот я сделаю всю сушу неделимой,
Я создам самый великолепный народ из всех озаряемых солнцем.

Я создам дивные страны, влекущие к себе, как магниты.
Сплоченные любовью товарищей,
Дерзновенной любовью товарищей [2, 120].
К. Чуковский

М. Мақатаев тәржімасы:

Көресіңдер, бөлінбейтін етемін мен құрлықты,
Бәрін жинап, бұрын болып көрмеген, жасаймын халық бір мықты.

Керемет бір ел жасаймын арасынан қыл өтпес,
Біріккен ниеттестердің, ықыластың ерлік мекені [3, 10].

Аудармада «күнмен нұрланған», «ең тамаша» тіркестері орнына «бір мықты» деп халық сөзіне ұтымды алған. «Бірін-бірі магниттей тартатын» деген бейнелі жолдардың орнына «арасынан қыл өтпес» деген қазақы баламалы тұрақты тіркеспен берген. Ақын қайталауларын аудармашы пайдаланбаған. «Приснился мне город – «Түсіме қала кірді»- өлеңінің орысша бір шумағы:

Мне снилось, что это был город Друзей,
Такого еще никогда не бывало,

и превыше всего в этом городе крепкая ценилась любовь [2, 131].

Аудармасы:

Мекені екен Достардың түсіме енген сол қала, жарығында жалғанның бұрын-соңды болмаған.

Сол қалада махаббат барлығына бас болған [3, 21].

Екінші жолы орысшасынан гөрі әсерлі. Үшінші жолда махаббатың бәрінен де биік әрі күшті бағалануы айқындалса, М. Мақатаев трансформациялық тәсілмен, сәтті алмастырған. Яғни, махаббаттың бәріне бас болғанын, бәрінен жоғары тұрғандығын нақтылап көрсетеді.

Ақынның лирикалық кейіпкерімен сырласатын ішкі монологындағы айтар ойын айқын сезініп, дәл жеткізу аудармашының ішкі сезімін, болмыстық үндестігін қажет етеді. М. Мақатаев У. Уитмен поэзиясының табиғатын тереңнен танып, мағыналық ерешелігін көңіліне зерделеп түйген. Тағы бір жыр шумағын талдайық:

И я бегу любимого тихого леса,
Я не стану бродить по лугам,
Я не пойду, не разденусь, чтобы встретится с моим любовником – морем,
Я не стану прижиматься моим телом к земле, чтобы тело обновило меня [2, 131].

Қазақша тәржімасын салыстырайық:

Мен де кетем орманнан, сайрандаман шалғынмен,
Бара алмаймын шешініп, махаббатым-теңізге,
Бой сергітіп, Ана жерге жата алмаймын бауырыммен [3, 21].

Аудармада «сүйікті, жайлы орманым» түсіп қалған, екіншісінде де «шалғын кезіп жүрмеймін» десе, аудармашы мұны жинақтап бір жолға сыйғызған. Орыс аудармашысы «любовник» нақсүйерім десе, қазақ аудармашысы мұның оқырман түсінігіне тұрпайылығын ескеріп, баршаға ортақ махаббат сөзімен алмастырған. Соңғы шумақта жерге бауырын төсеу ұғымы айтылса, М. Мақатаев оны Ана – жерге әрі бауырыммен жата алмаймын деп әсерлі тәржімалаған.

М. Мақатаев поэзия аудармасы туралы зерттеулермен үнемі оқып, танысқан. Ол Уитмен өлеңдерінің мән-мағынасын терең түсініп сәтті тәржімалаған. Классикалық мұраның құндылығын жете сезінген.

Әдебиеттер

- 1 Чуковский К. Мой Уитмен. – М.: Прогресс, 1966
- 2 Уитмен У. Листва травы. Перевод с английского. – М.: Художественная литература, 1982. – 495 с.
- 3 Мақатаев М. Уолт Уитмен. Өлеңдері. – Астана: аударма, 2002. – 64 б.
- 4 Мендельсон М. Жизнь и творчество Уитмена. – М.: Наука, 1969.
- 5 Тарақов А.С. Әлем әдебиеті және көркем аударма. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 355 б.

References

- 1 Chukovskij K. Moj Uitmen. – M.: Progress, 1966
- 2 Uitmen U. Listva travy. Perevod s angliiskogo. – M.: Hudozhestvennaya literatura, 1982. – 495 s.
- 3 Maqataev M. Uolt Uitmen. Өлеңдері. – Astana: audarma, 2002. – 64 b.
- 4 Mendel'son M. Zhizn' i tvorchestvo Uitmena. – M.: Nauka, 1969.
- 5 Tarakov A.S. Әлем әдебиеті және көркем аударма. – Almaty: Қазақ universiteti, 2014. – 355 b.